

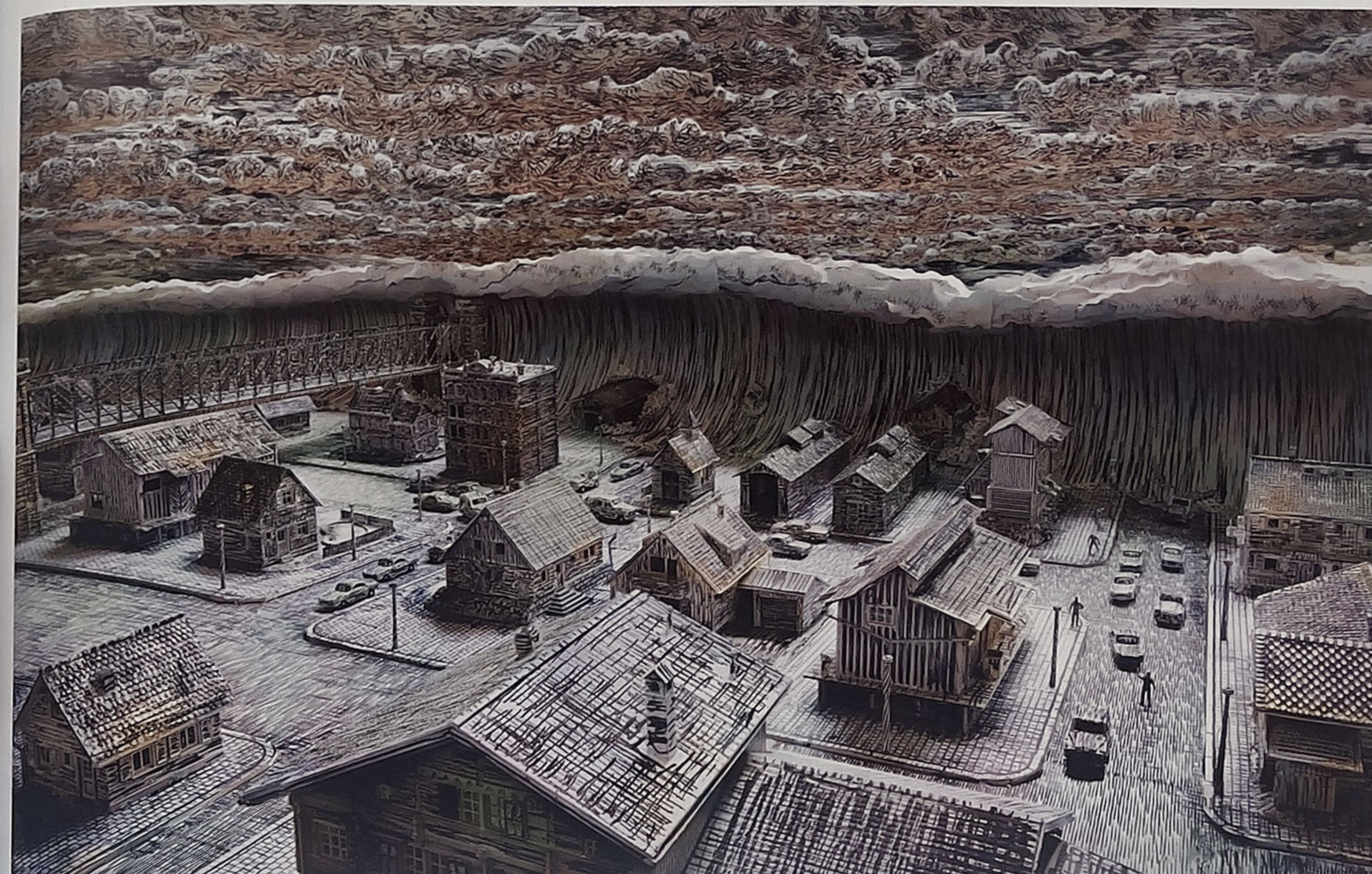
PIJNLIJK MOOI

Met zijn foto's en geënceneerde opstellingen vat *Jasper de Beijer* ons ongemakkelijke collectieve geheugen in gelaagde beelden. Zijn overzichtstentoonstelling in Museum Rijswijk biedt verwondering en twijfel.

DOOR JOKE DE WOLF

'The Admiral's Headache - Raffinaderij', 2020, c-print, 106 x 170 cm

'12-26-2004' (uit de serie 'Mr. Knight's World Band Receiver'), 2014, c-print, 116 x 180 cm

“Ons beeld van Indonesië is bevroren. Sinds de onafhankelijkheid is het land gewoon doorgestaan met ademen. Misschien kun je zelfs zeggen dat voor de Indonesiërs de ‘tegenwoordige tijd’ bij de onafhankelijkheid begint.” Het zou geen verrassende uitspraak zijn voor een kunstenaar anno 2022, nu dekolonisatie en het slavernijverleden hoog op de agenda staan. Maar Jasper de Beijer (1973) zei dit al in 2006, toen hij het had over zijn fotoserie ‘Buitenpost’. De kunstenaar was onder de indruk geraakt van het gedeelde verleden. Hij ging op studiereis, logeerde in de Javaanse stad Bogor naast een paleistuin, die hem aan het Vondelpark deed denken. Een geïsoleerde plek, ver weg van het moderne Indonesië. Terug in Amsterdam vond hij een fotoserie van een Nederlander die zich in de jaren twintig in Nederlands-Indië had laten vastleggen. “Het deed me denken aan foto’s van mijn eigen familie, aan de Nederlandse gezelligheid”, legde De Beijer uit. Tegelijk vond hij het ongemakkelijk om naar die foto’s te kijken, niet alleen

vanwege de koloniale aanwezigheid, maar ook omdat, zoals op alle oude foto’s, iedereen inmiddels lang overleden was. Dat gevoel van ongemak wilde hij overbrengen in zijn kunst. Hij begon met het zo nauwkeurig mogelijk nabouwen in papier van de paleistuin met de vijver, de kas en de beheerdersruimte. Eerst in het klein, daarna als een levensgrote maquette, om het geheel uiteindelijk te fotograferen. De witte mannen die op zijn foto’s rondlopen, lijken ook van papier. Althans, hun hoofden; hun handen zijn echte mensenhanden. Je wordt als kijker op het verkeerde been gezet: De Beijers foto’s lijken bedrieglijk echt, sommige in close-up, andere onscherp op de voorgrond. Alsof het oude familiefoto’s zijn die nu, in kleur, zijn opgedoken, waarbij de hoofden van de mensen papieren standbeelden zijn geworden.

PRIEMENDE BLIK

De Beijer is van oorsprong tekenaar. De papieren schaalmodellen die hij bouwde, waren aanvankelijk bedoeld voor tekeningen en schilderijen. Voor ‘Buitenpost’ stapte hij voor het eerst over op fotografie.

Niet altijd zijn zijn installaties en de foto’s daarvan zo realistisch. Bij het maken van de serie ‘Cahutchu’ (2006) merkte De Beijer dat er heel weinig documentatie was van wat hij wilde weergeven: de opkomst, bloei en ondergang van de rubberindustrie in Brazilië. Dat land was oorspronkelijk de enige plek op aarde waar de heveboom groeide, de boom waaruit, nadat er een inkeping is gemaakt, het melkachtige

'Buitenpost #21', 2004, c-print, 40 x 30 cm

goedje komt dat de Indianen cahutchu noemden, de boom die huilt. De monopoliepositie bracht grote rijkdom aan Manaus, een rivierhavenstad in het midden van het Amazonegebied. Maar in 1876 werd een aantal jonge bomen heimelijk naar Maleisië verscheept. De markt stortte ineen en Manaus veranderde in een ruïne. De Beijer ontdekte gravures en tekeningen van de stad en de plantages. Het zwart-witte strepenpatroon van deze beelden werd een terugkerend motief in zijn eigen werk. Met indrukwekkend veel papieren bouwde hij tot in de kleinste details de mensen en de plantages na. Alsof de toeschouwer, door ernaar te kijken, wel een genuanceerder beeld móet krijgen. Het meest intrigerend zijn misschien wel de portretten, waarin hij met het strepenpatroon de mensen een soort harnas geeft. Hun ogen, met hun priemende blik, spreken boekdelen. De locatie vormt vaak een belangrijk onderdeel van De Beijers onderzoek. Hij gaat ernaartoe, observeert de huidige situatie en probeert zich voor te stellen wat er ontbreekt, wat je nodig hebt om de geschiedenis vollediger en waarachtiger

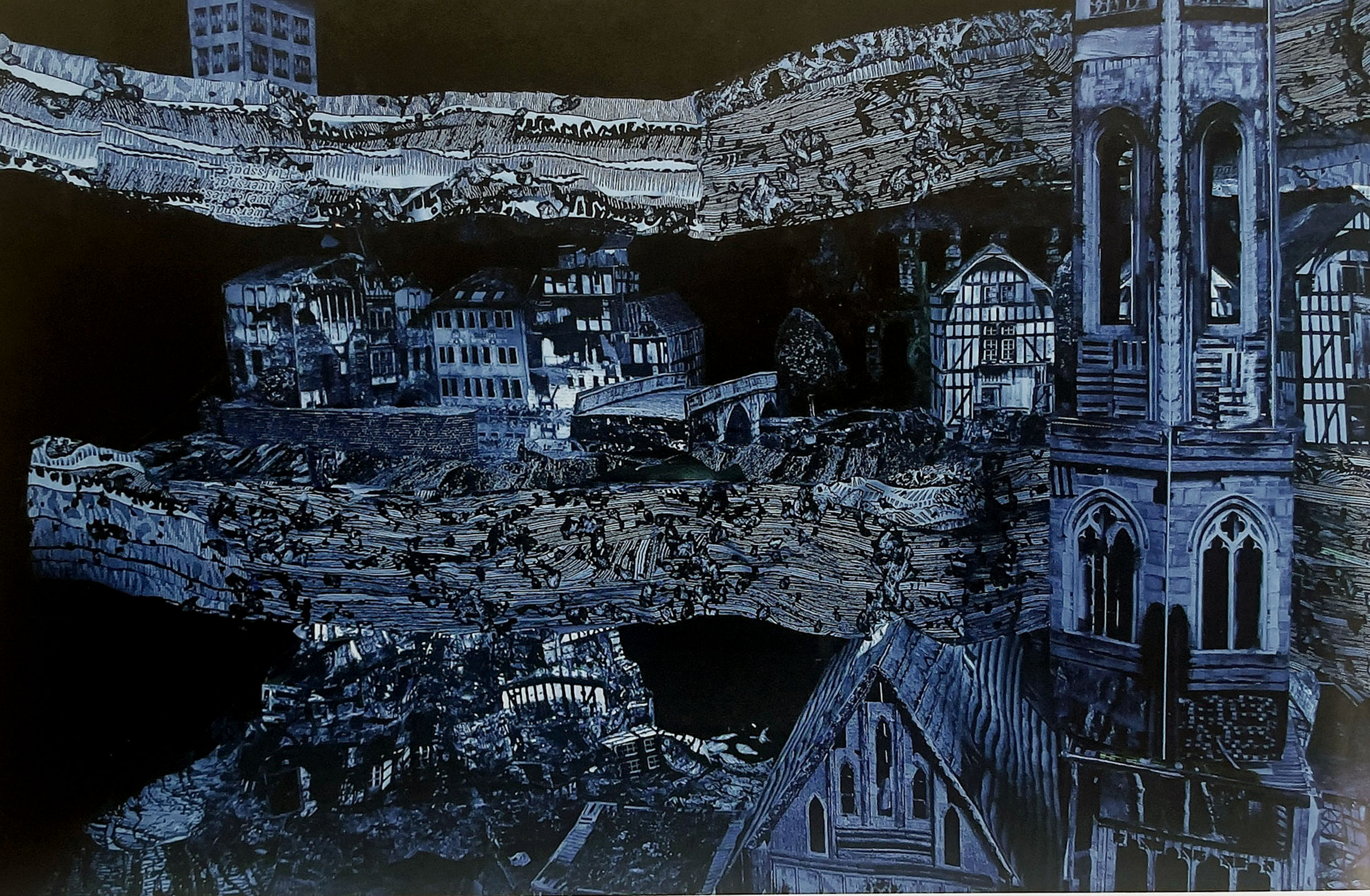
te maken. Daarnaast is hij verzot op archieven. “Deze kunstenaar is een van die jongetjes gebleven, die je in de openbare bibliotheek stilletjes in boeken met misdaadverhalen ziet bladeren”, schreef auteur Willem Kramer in de publicatie bij ‘Mr. Knight’s World Band Receiver’ (2014), een project waarbij De Beijer weer een heel andere weg insloeg.

DE WERELD ALS BOUWDOOS

Uitgangspunt voor dat project was het verhaal van de Amerikaanse kluizenaar Christopher Knight, die in 1986 op twintigjarige leeftijd de bossen van de staat Maine in trok en daar 27 jaar lang alle contact met de buitenwereld vermeed. Hij maakte zelfs geen vuur, om zichzelf niet te verraden. Wel pleegde hij, om de koude winters te overleven, talloze inbraken in de omgeving. De Beijer vond het een spannend verhaal en probeerde zich in te denken hoe Knights verbeelding zou zijn, na 27 jaar met alleen zo af en toe nieuwsberichten via de radio, zonder de beelden die ons sinds de komst van televisie en internet overspoelt.

DE PAPIEREN SCHAAL-MODELLEN ZIJN BEDOELD VOOR TEKENINGEN, FOTO’S EN FILMS.

Anders dan bij zijn eerdere projecten, besloot De Beijer geen visuele documentatie over Knight te bestuderen. Hij verbeeldde zich zelf hoe de dromen, nachtmerries en andere gedachten van de eenling eruit zouden zien. Eerst in tekeningen, later in driedimensionale animaties, deels van papier en lijm, deels digitaal. In de video *Backwater Blues* zien we een besneeuwd boslandschap langzaam overspoeld worden door huizen en gebouwen. Ook het interieur van een kroeg moet het ontgelden. Alles lijkt opgebouwd uit pentekeningen, zelfs het water bestaat soms uit niets meer dan streepjes op een papier. Het geluid op de achtergrond is eenvoudig, naast wat gepiep, gekraak, water en wind is er geen afleiding. Een logische stap voor De Beijer was een project te maken met virtual reality (VR), waarbij de kunstenaar de beschouwer dankzij bril en koptelefoon helemaal in

'Critical Mass', 2021, installatie, 500 x 700 cm, Museum Rijswijk

HIJ LAAT DE KIJKER ACHTER ZIJN OREN KRABBen: WAT DENKEN WE WEL NIET?

zijn greep krijgt. Opvallend genoeg, en typisch voor De Beijer, maakte de kunstenaar geen teleportatie naar een verre locatie, iets waartoe de meeste VR-makers zich laten verleiden. Bij *The Exhibition*, in 2019 in Eye Filmmuseum te zien in de groepstentoonstelling 'Virtual Diorama's', staat de beschouwer in een hal, een bouwplaats voor museale presentaties. Je kunt er met grote kisten schuiven, diorama's die rammelend en piepend over rails op hun plek in het museum komen. De Beijer deed onderzoek in etnografische musea, die de koloniale machten sinds de negentiende eeuw steeds meer gingen zien als een plek waar objecten, en op een gegeven moment ook mensen, uit de veroverde territoria tentoongesteld konden worden. Opnieuw laat hij de kijker zich achter zijn oren krabben: wat denken we wel niet, wie geeft en gaf ons het recht zo iets met andere mensen te doen?

Nooit beweert De Beijer het beter te weten, of zegt hij dat dingen goed of fout zijn. Meer dan sommige van zijn jongere tijdgenoten stelt hij open vragen, zonder beleidend vingertje. Hij toont observaties, laat ons de wereld als een bouwdoos zien, waaruit we zelf de juiste gereedschappen moeten pakken, als we tenminste eerst even goed hebben bekeken wat we er tot nu toe van gebakken hebben.

KNELPUNT

Voor het voorstel voor de overzichtstentoonstelling van De Beijer kreeg Museum Rijswijk in 2018 de eerste Agnes van den Brandeler Prijs. Die bestaat uit een subsidie van 50.000 euro voor een middelgroot museum dat op originele wijze aandacht besteedt aan 'een bijzonder talentvolle Nederlandse kunstenaar die in de afgelopen jaren weinig te zien is geweest in de Nederlandse musea'. Oorspronkelijk gepland in 2020, was er vanwege de pandemie nog iets meer voorbereidingstijd, waardoor groots uitpakket kon worden. De grote zaal, van vijf bij zeven meter, wordt gevuld met een installatie met fragmenten van tekeningen en foto's, besche-

nen door blacklight. Het wit licht fel op, de vertekening is extreem. In andere zalen reis je als toeschouwer de wereld over, van Indonesië via Brazilië naar Curaçao, waarover De Beijer onlangs een nieuw project maakte. Opnieuw gaat dat over de Nederlandse aanwezigheid, over de scheve machtsverhouding en de beelden die we onbewust koesteren, in dit geval van de felgekleurde huisjes op het eiland. En over de expansiedrift, waarin koffie, suiker en slaven op dezelfde manier geteld en verhandeld werden. Het grootste knelpunt in het werk van Jasper de Beijer is misschien wel dat onze ongemakkelijke geschiedenis zulke oogstrelend mooie beelden oplevert.

Joke de Wolf is kunstericicus

'Jasper de Beijer, *Critical Mass*'
30 januari t/m 17 april, Museum Rijswijk,
Herenstraat 67, Rijswijk; di t/m zo 10-17;
MK geldig; publicatie € 29,50 (uitgeverij
Jap Sam Books); museumrijswijk.nl

Kijk vanaf 9 februari op
museumtijdschrift.nl voor een
webrecensie